

A BÜKKÖSÖK ERDŐNEVELÉSE*

MENDLIK GÉZA

tudományos főmunkatárs

Erdészeti Tudományos Intézet, Sopron

Bükköseink az ország erdővagyonának értékes állományait alkotják. Kis területi részesedésük ellenére fatömegben és értékben jelentős hányadot foglalnak el a több állománytípushoz viszonyítva. Ezért nem közömbös, hogy bükköseinket milyen erdőnevelési irányelvek szerint kezeljük.

Bükköseinkben az üdülési és a védelmi funkció nagy fontossága mellett a fatermesztési funkció játssza a legjelentősebb szerepet. Így az erdőnevelési irányelvek kialakításánál elsősorban ezt vettük figyelembe.

A bükkösök nevelésének vizsgálata már régóta a külföldi és a hazai erdészeti kutatás reflektorfényében áll. Sok neves erdészeti kutatónk foglalkozott a bükkösök erdőnevelésével. A tapasztalatok és a klasszikusan kialakult erdőnevelési irányelvek ismeretében az ERTI Faterméstani Osztályán arra törekedtünk az utóbbi 2 évtizedben, hogy a bükkösök erdőnevelési irányelveit számszerű adatsorokkal, erdőnevelési modellek segítségével egyértelművé tegyük.

Az 1975-ben közreadott bükk erdőnevelési modelltáblák 4 fatermőképességi csoportra adtak tájékoztató jellegű adatsorokat. A legjobb csoportban 100 éves korban, 8 m széles magassági sávra egy adatsort adtunk.

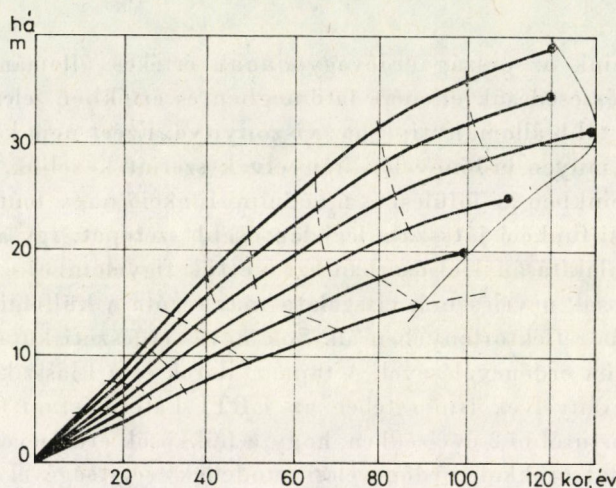
Ez tájékoztató jellegű vizsgálatokra adott lehetőséget, különösen akkor, ha a vizsgált állomány a közép számsortól jelentősen eltérő magassági tartományba esett.

A kísérleti adatok számának növekedésével lehetőség nyílt arra, hogy fatermési osztályonként új erdőnevelési modelleket szerkesszünk. A fatermési tábla beosztását 1980-ban úgy módosítottuk, hogy a 100 éves kori átlagmagasság legyen az egyes fatermési osztályok elkülönítésének az alapja. Ezt az *1. ábrán* mutatom be. Az egyes fatermési osztályok a 36 m-től a 16 m-ig kerek 4 m-es osztásközökkel követik egymást.

Dr. Sali Emilnek 1981 februárjában Az ERDŐ c. szaklapban közzétett vizsgálatai alapján kimondhatjuk, hogy az így kialakított fatermési legyező magában foglalja a hazai bükkösök 99,5%-át.

* Az 1982. február 24–25-i erdészeti és faipari tudományos ülésen elhangzott előadás.

Az előző erdőnevelési modellhez viszonyítva jelentősen megváltoztatták a vágásérettségi korokat. Az első két fatermési osztályban a vágásérettségi kor megegyezik az 1975-ös modell táblában rögzítettel, vagyis 120 év. Ebben a két fatermési osztályban a termelési cél az értékes lemezipari és fűrészipari rönk. Ezek a bükköseink kiváló vagy jó termőhelyeken állnak. Fatermési képességüket ezért jól ki kell használnunk. A 120 éves véghasználati korra meg kell termelnünk a maximálisan elérhető fakészletet, de a célul kitűzött 49, illetve 43 cm-es véghasználati átlagos átmérőt is. Ebben a két fatermési osztályban 9 nevelővágást terveztünk.

I. ábra. Bükk erdőnevelési modell (Mendlik 1980)

Az előző modellhez viszonyítva a III. fatermési osztályban lényeges változás mutatkozik. Itt a vágásérettségi kort 110 évről 130 évre emeltük.

Vizsgáljuk meg, hogy ezt a döntésünket mi indokolja. Sok állományfelvételi adatunk és a fatermési tábla adatsora azt igazolja, hogy az ebbe a fatermési osztályba tartozó faállományok folyónövedéke ebben a sorban még jelentős, legalább 8—9 m³/ha. Ezt 20 évre számítva mintegy 160—170 m³ fatömeg gyarapodással számolhatunk hektáronként. Ez a növedék — természetesen szakszerű és kíméletes gyérítéseket feltételezve — a legjobb törzsekre rakódik rá. Így a 110 éves korra elérhető 33—34 cm-es célátmérő helyett 130 évre el lehet érni a 39 cm-t.

A közgazdasági vizsgálatok is jól alátámasztják döntésünket. Dr. Márkus László 1981-ben végzett jövedelmezőségi vizsgálatokat új bükk erdőnevelési modell tábláink alapján, amelyet az ERDŐ hasábjain is publikált. Ezekből a vizsgálatokból csak néhány adatot szeretnék döntésünk helyességének alátámasztására megemlíteni. A III. fatermési osztályra 105 és 130 éves korra készített közgazdasági elemzése szerint a hektáronkénti összes tiszta jövedelem

különbsége 206 000 Ft, ami évi 8250 Ft érték folyónövedéket jelent. Ez akkor válik még szembetűnőbbé, ha ezt az összeget összehasonlítjuk a 105, illetve 130 éves kori éves átlagos tiszta jövedelmezőséggel. Ez 105 éves korban 2700 Ft, 130 éves korban pedig 3760 Ft. A III. fatermési osztályban ezek szerint az értéknövekedés folyónövedéke jelentősen meghaladja az érték átlagnövekedését. Ez a tény is igazolja a vágásérettségi kor meghosszabbításának helyességét.

A vágásforduló meghosszabbítása még két fontos kérdést vet fel. Csökken-e és mennyivel az egy évben kitermelhető fatömeg, ha a vágásfordulót 110-ről 130-évre hosszabbítjuk, másodszer pedig, hogyan lehet a gyakorlatban bevezetni egy hosszabb vágásfordulót anélkül, hogy a kitermelhető fatömeg ne csökkenjen.

Az első kérdés vizsgálatára 1981-ben végeztünk elemzést egy erdészeti üzemterv hozamszabályozásával kapcsolatban. Feltételeztük, hogy a bükk által elfoglalt 1510 ha területen létrehozható a szabályos állapot, vagyis az állományoknak a korosztályokban való olyan megoszlása, amikor a 10 éves korosztályok területe azonos. A vizsgált erdészetenél az egy éves átlagos véghasználati terület nagysága 110 éves vágásfordulónál 13,7 ha, 120 éves vágásfordulónál 12,6 ha, és 130 éves vágásfordulónál pedig 11,6 ha lenne. Ha ezeket a területeket besoroztuk a 110 éves korban kitermelhető egészállomány-fatömeggel, illetve hozzáadtuk a 111—120 évig, illetve a 121—130 évig létrejövő folyónövedéket, akkor kiderült, hogy a csökkenő területek ellenére az egy évben kitermelhető fatömeg nem csökkent, hanem mérsékelt emelkedést mutatott.

A gyakorlati bevezetés másik feltétele, hogy olyan tartalékállományok álljanak rendelkezésünkre, amelyek korban megközelítik az eddig alkalmazott vágásérettségi kort. Ismerve hazai bükköseink 10 éves korosztályonkénti megoszlását, megállapíthatjuk, hogy ilyen többletterülettel csak a jelenleg 81—90, valamint 61—70 és a 71—80 éves korosztályok rendelkeznek. Ez azt mutatja, hogy a vágásforduló meghosszabbítása csak 20—30 év múlva válik lehetségessé, hacsak más fafajok fatömegének és területének rovására nem tudunk bükkterületeket megtakarítani.

Röviden megemlítem még a IV., V. és a VI. fatermési osztályok modelljeit is. A IV. fatermési osztályban már csak 30 cm a véghasználati célátmérő és a 110 év a vágásérettségi kor. Itt 7 nevelővágást terveztünk.

Az V. fatermési osztályban 25 cm a célátmérő, 100 év a vágásforduló, és a nevelővágások száma 6. A VI. fatermési osztályban nem adtunk vágásérettségi kort, mert az ide tartozó állományok többsége véderdő, és a bennük való gazdálkodás csak az ökonómiai küszöb körül vagy az alatt lehetséges.

A bükkösök erdőnevelése és a modell használatba vétele több olyan elméleti és gyakorlati kérdést vet még fel, melyekre most nem térhettem ki. Ezek megvitatására és kísérleti adatokkal való alátámasztására mindig készséggel állok az érdeklődők rendelkezésére.